

Тема уроку: Книги і мініатюри.

Мета уроку: сформувати уявлення і початкові знання про розвиток писемності на землях України, ознайомити з відомими пам'ятками книгописання та книгодрукування, навчити малювати буквицю, мініатюри та заставки; сформувати початкові компетенції, які стосуються понять слов'янського письма та книгодрукування, розвивати уяву, простежити зв'язок сьогодення з минулим через вивчення написання літер кирилиці та глаголиці та зв'язок історії з іншими предметами, а особливо з образотворчим мистецтвом; виховувати в учнів пошану до історичного минулого рідного краю, навчити цінувати книгу як джерело знань.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Хід уроку:

Організаційний момент.

Пригадування основних тез попереднього уроку.

Учитель нагадує, що на попередньому уроці розглядали храми та ікони, а також довідались багато цікавого про Києво-Печерську Лавру та Софійський Собор.

Питання для пригадування:

- Що таке ікона?
- Чим прикрашали стіни православних храмів? (Фресками та мозаїками)
- Чим відрізняється фреска від мозаїки? (фреска пишеться фарбами по сирій штукатурці, мозаїка викладається з різнокольорової смальти)
- Які храми Київської Русі ви знаєте? (Десятинна церква, Софійський собор, Троїцька Надбрамна церква Києво-Печерської Лаври, Успенський собор...)
- Чим відрізнялися ікони часів Київської Русі та ікони періоду козацтва?

Вивчення нового матеріалу

Вчитель історії:

Книга — одне з найбільших чудес, створених людиною. Відтоді як люди навчилися писати, свою всю мудрість вони довірили книгам. Книги відкривають нам світ, допомагають уявити минуле, зазирнути в майбутнє.

Шлях розвитку книги був тривалим і складним. Який тільки матеріал не використовували люди для виготовлення книжок: глину, листя та кору дерева, шкіру тварин, бамбук, папірус, шовк.

Рукописною книгою називають витвір письменства, текст та ілюстрації якого на відміну від друкованої книги, виконані від руки чорнилом, фарбами, олівцем або вишкрябані на плоскій поверхні. Про тривалий шлях книги сьогодні піде наша розмова.

Отже, темою уроку є «Книги і мініатюри». Під час вивчення цієї теми ми дізнаємося, чому деякі книги належать до історичних пам'яток, які потребують особливого захисту та збереження, з'ясуємо, що означає слово «мініатюра», хто став першим друкарем в Україні. Окрім того під час творчого практикуму ми спробуємо намалювати ініціал у тому вигляді, яким його писали стародавні книжники.

Систем письма було декілька. Перша має назву Глаголиця, яка походить від старослов'янських слів «глаголити» - говорити, «глагол» - слово. Глаголиця ідеально відповідала слов'янській звуковій системі, і саме нею написані найдавніші книжки.

Для того, щоб наблизити написання літер у Київській Русі до візантійського письма, чим полегшити поширення християнства, візантійський імператор направив до слов'ян двох монахів-просвітителів – братів Кирила і Мефодія. Ще за 125 років до

хрещення Русі – у **863** році – вони створили Кирилицю, азбуку на основі грецького алфавіту.

Паперу тоді не існувало, і короткочасні написи робили на дошках, покритих воском. Писали спеціальними «**писалами**». Гострим кінчиком продавлювали літери, а протилежним – витирали, розігріваючи писало

Книжки тоді писали на **пергаменті** – спеціально обробленій недубленій шкірі тварин. Найчастіше використовували овчину або телячу шкіру. Окрім того, вони оздоблювалися коштовним камінням, їх писали вручну. Такі книжки були важкими і коштували неймовірно дорого. Мати й читати такі книжки могли тільки багаті люди – князі, архієреї, посадники.

Книжки були різні – літописи, житія, повчання... Але головною книгою було Євангеліє – Новий Заповіт Ісуса Христа. Однією з найдавніших і найкрасивіших книжок є Остромирове Євангеліє.

Остромирове Євангеліє було написано в 1056-57 роках у Києві, дияконом Григорієм для новгородського посадника ОстромираЦя неймовірно красива книга має невеликі розміри 20x24 см. Текст написано кириличним шрифтом. Літери невеликі – 5-7 мм.

Рукопис складається з 294 аркушів доброго пергаменту, проте не найвищої якості: є аркуші із зашитими розрізами та з дірками, які були в аркуші ще до написання тексту. Ініціали, яскраво розфарбовані зеленою, червоною, блакитною і білою фарбами та обведені чистим (накладним) золотом, — найпомітніша особливість художнього оформлення Остромирового Євангелія. Кожен з них оригінальний, відрізняється особливим малюнком і комбінацією кольорів.

Слава найдавнішої української книги належить Реймському Євангелію. Назва книги, яку майже 1000 років тому створили в Києві, походить від французького міста Реймс, де вона зберігається увесь цей час. Невеличка книга Святого Письма, призначена для особистого користування, була поміж речей, які дочка князя Ярослава Мудрого Анна взяла з батьківського дому, ставши дружиною французького короля Генріха I.

Переписувати книги від руки було важко, книжок не вистачало.

До того ж з'явився новий матеріал – папір. І в 16 ст. було винайдено книгодрукування. На землях України першим друкувати книжки почав **Іван Федоров**. Він навчався у Краківському університеті. Знав грецьку, польську, латину, церковнослов'янську мову. Був чудовим винахідником. Знав артилерійську справу і навіть придумав мортиру зі змінними частинами.

Бував у Кракові, Відні, Дрездені, Москві, Львові, Острозі. Зустрічався з московським царем Іваном Грозним та імператором Рудольфом II.

1574 року у м.Львів він надрукував «**Апостол**», а згодом «**Буквар**» перший навчальний посібник з граматики старослов'янської мови.

Друкарня, заснована в 1572—1573 роках у Львові емігрантом з Москви Іваном Федоровим, поклала початок постійному українському друкарству.

На відміну від рукописних книг – тепер кожна сторінка вирізалась із дерева. На цю дошку наносили фарбу, клали зверху аркуш паперу і спеціальними щітками переносили фарбу на папір. Виходив відбиток сторінки. Кожна дошка могла створити до 300 відбитків, після чого вона часто ламалась, тож доводилося вирізати нову. Згодом літери навчилися відливати з металів. Слова можна було набирати із металевих літер.

Вчитель образотворчого мистецтва:

Розповсюдження писемності і поява книг зумовили виникненню Київській Русі такого виду живопису, як книжкова мініатюра. Перші твори оригінальної давньоруської писемності. Що дійшли до нас, були створенні в епоху правління князя Ярослава Мудрого та його синів Ізяслава та Святослава.

Художнє оздоблення рукописних книг складалося з мініатюр. Невід'ємними елементами художнього оформлення майже кожного літературного твору були заставки та мініатюри (сюжетні зображення, на початку книги чи її розділу), буквиці (великі орнаментовані кольорові літери на початку тексту), також рукописи часто прикрашалися кінцівками й візерунками на полях. Значення заставок в рукописних книгах дуже велике: вони мали налаштувати читача на зміст тексту, дати йому певний настрій. Окрім цього, заставки застосовувалися для позначення структури книги. Книжковим мініатюрам давньоруських книг властиві розміщені властиві надзвичайна вишуканість, яскраве орнаментальне оточення фігур та велика кількість позолоти, що наближає це мистецтво до ювелірного.

Орнамент давньоруської рукописної книги змінювався протягом історії. Спочатку XI ст.. в декоративному оформленні книг панував візантійський орнамент. Фон заставок зазвичай золотили, у кольоровому рішенні перевагу віддавали червоному, синьому та зеленому.

Буквиці часто зображували у формі птахів, фантастичних тварин. Прикладом можуть слугувати заставки й буквиці «Остомирового Євангелія» та збірника Святослава.

Вчитель історії:

Давайте ми з вами пригадаємо легенду про виникнення м. Києва.

Діти розповідають легенду про Кия, Щека, Хорива та сестру Либідь.

Сьогодні ми з вами будемо виконувати творче завдання як раз по цій легенді.

Вчитель образотворчого мистецтва:

Всі учні діляться на три групи: 1 група – малює ілюстрацію до легенди про виникнення м. Києва; 2 група – малює заставки; 3 група – малює буквицю.

На роботу учні мають 20 хвилин.

А поки діти працюють, ми послухаємо слов'янську музику для натхнення.

Через 20 хвилин діти презентують результати своєї праці.

Домашнє завдання:

1. З історії: прочитати п.24, пит.. 3- письмово
2. З образотворчого мистецтва: доробити завдання в книзі.



Варіанти буквиці



Обкладинка давньої книги



Приклад мініатюри